

Jiří BÍLEK, *Utváření politického systému v Písku v letech 1945-1948.*

Diplomová práce PF JU, České Budějovice 2010, 144 s. + přílohy.

Posudek vedoucího diplomové práce

Diplomant Jiří Bílek pojal svou diplomovou (magisterskou) práci *Utváření politického systému v Písku v letech 1945-1948* jako podnětný a svým způsobem zajímavý pohled na regionální dějiny správního okresu Písek, respektive Písecka v období převratných a zlomových let 1945-1948. Předložená diplomová práce se věnuje období od konce druhé světové války po počátky etablování a upevňování komunistického režimu po 25. únoru 1948. Důsledně přitom vycházel, jak z obsáhlé pramenné základny, tak i z bohaté literatury k období, které se v letech komunistické diktatury v Československu (1948-1989) označovalo jako období přerůstání národní a demokratické revoluce v socialistickou, respektive též období přerůstání národnědemokratické revoluce v socialistickou. Usiloval a také poctivě zachytil složitý proces změn nastalých ve zkoumaném regionu po květnu 1945 (tzv. květnové revoluci, která v rámci českého povstání proti nacismu odstartovala toto období). Někteří historikové a politologové proto také hovoří o letech 1945-1948 v Československu jako o období tzv. „třetí republiky“!

Autor ve čtyř základních kapitolách sleduje přehledně veškeré dění především ve zkoumaném regionu Písecka, u vybraného jihočeského města – Písku (jako svého rodiště), potažmo v Československé republice. Proto začíná od jejího osvobození americkými a sovětskými vojsky ke konci druhé světové války v Evropě, pokračuje potrestáním kolaborantů a odsunem německého obyvatelstva, vznikem Národní fronty Čechů a Slováků a zejména pak vývojem národních výborů jako zcela nových správních a mocenských jednotek, navazuje volbami do Ústavodárného národního shromáždění v květnu 1946, ukazuje proces postupného rozpadu Národní fronty v její původní demokratické podobě, zachycuje také únorový komunistický zvrát politických poměrů (nyní obecně nazývaný „převrat“) v roce 1948 a končí u následných květnových voleb pod tzv. jednotnou kandidátkou Národní fronty, posvěčujících tak svými výsledky celý poúnorový vývoj v Československu. Správně totiž cituje knihu Pavla Tigrida, *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, Praha 1990, kde na s. 241 P. Tigrid, který byl vždy znám jako jeden z mála lidí, který tehdy tak razantně „potíral“ vše, co bylo spojeno s myšlenkami komunismu, napsal: „... *Bylo to totiž nesporné vítězství, slazené mírně dávkovanou revolučností, vydobyté bez pomoci kohokoli, Rudou armádu nevyjímaje. Navíc to komunisté vyhráli nad svými národněfrontovými druhy způsobem pozoruhodným a*

nepopiratelným zároveň a to jak z hlediska dlouho připravované strategie, tak i z hlediska bleskově aplikované taktiky. Tuto skutečnost jim neupírají ani nekomunističtí kronikáři, dokonce ani přímí účastníci, kteří prohráli.“ Přesto na s. 245 uvedené knihy ještě dále napsal: „... z únorového střetnutí vyšli komunisté vítězně zaslouženě, byli strategicky a takticky lepší než jejich konkurenti v zápase o moc ve státě, rozhodnější, důslednější“

Kapitola první: **Konec druhé světové války** (s. 16-45) obsahuje čtyři podkapitoly: 1.1. Osvobození města (s. 17-22), 1.1.1. Nálety, 1.1.2. Příchod spojeneckých armád, 1.2. Na demarkační čáře (s. 22-28), 1.1.1. Americká armáda (s. 24-26), 1.2.2. Rudá armáda (s. 26-28), 1.3. Vyrovnaní (s. 28-37), 1.3.1. Německá otázka a kolaboranti (s. 29-34), 1.3.2. Mimořádný lidový soud (s. 35-37), 1.4. Poválečná situace (s. 37-45), 1.4.1. Vyživovací situace (s. 38-42), 1.4.2. Mýtus o budovatelském nadšení? (s. 42-45) výstižně pojednává o situaci v Písku a v jeho okolí. Situace, která v Československu nastala v důsledku průběhu druhé světové války, dala průchod frustraci obyvatelstva z hospodářské krize ve 30. letech a z Mnichovské dohody a jejích dopadů. To se promítlo v nové koncepci směřování zahraniční politiky státu směrem na východ, na Sovětský svaz, a orientací v nový, lidově demokratický, levicový, politický systém. A obojí se také setkalo s většinovým souhlasem obyvatelstva státu.

Kapitola druhá: **Proces utváření politického systému** (s. 46-71) obsahuje podkapitoly: 2.1. Národní fronta a Lidová demokracie (s. 49-51), 2.2. Vznik národních výborů (s. 51-57), 2.2.1. Místní národní výbor (s. 53-55), 2.2.2. Okresní národní výbor (s. 55-56), 2.3. Obnovení činnosti politických stran (s. 57-71), 2.3.1. Komunistická strana Československa (s. 58-60), 2.3.2. Československá strana národně socialistická (s. 60-62), 2.3.3. Československá strana lidová (s. 62-63), 2.3.4. Československá sociální demokracie (s. 63-64), 2.3.5. Členstvo a financování (s. 64-67), 2.2.6. Prvomájové oslavy (s. 68-71). S končící světovou válkou začaly na osvobozeném československém území vznikat zcela nové samosprávné orgány = národní výbory, které byly teoreticky lidem volitelné a odvolatelné, ale reálně se do nich, během zkoumaného období, nikdy volby nekonaly! Navíc po roce 1948 zavedený systém Jednotné kandidátky Národní fronty nedával žádnou reálnou šanci prosadit jakýkoliv způsobem veřejné mínění do těchto institucí. Přesto lze konstatovat, že v jejich úplném začátku v nich zasedali lidé především díky svým osobním schopnostem, než díky své politické/stranické příslušnosti. To ovšem souviselo s jejich úkolem stabilizovat katastrofální zásobovací situaci a řídit úspěšnou poválečnou obnovu, na které se museli podílet, chtě nechtě, sami obyvatelé státu, měst a obcí. Odsun německého obyvatelstva, jehož soužití s českým obyvatelstvem již nebylo po protektorátním období reálně možné, byl jakousi obnovou a návratem k dřívějším dobám

(tentokrát o několik staletí zpět). Naštěstí lze konstatovat, že ve sledované oblasti tento transfer = „rozchod“ proběhl ve zcela rozumném duchu, bez zbytečných krvavých excesů.

Kapitola třetí: **Volby a předvolební boj 1946** (s.72-94) má tyto podkapitoly: 3.1. Bílé lístky (s. 74-75), 3.2. Předvolební boj (s. 75-77), 3.2.1 Komunistická strana Československa (s. 77-80), 3.2.2. Československá strana lidová (s. 80-83), 3.2.3. Československá sociální demokracie (s. 83-85), 3.2.4. Československá strana národně socialistická (s. 85-87), 3.3. Výsledky voleb (s. 88-94). „*Čím rychleji se republika vzámáhala, tím rychleji se dostávala ke slovu politika a začínaly se objevovat spory mezi 4 stranami Národní fronty, která vznikla jako regulátor politické moci ve státě. Ještě před volbami si politické strany slibovaly partnerské chování a čestnou předvolební kampaň, ale hned po podpisu ztratily paměť a začaly výpady proti protivníkům. Tyto mocenské ambice se promítaly také do regionů, kde se sice snažili o udržení kolegiální spolupráce, která však byla znemožňována „aktivními“ jedinci a tlaky z center.*“ (s. 123). V květnových volbách jak na Písecku, tak jako v celém Československu, jasně vyhrála volby Komunistická strana Československa. Tím ukončila svou činnost dosavadní Fierlingerova vláda paritního zastoupení politických stran. Novým předsedou vlády se stal komunist z Moskvy Klement Gottwald. Právě ve vítězství komunistů můžeme vidět chuť velké části obyvatelstva po změně poměrů, kteří pak tuto šanci již nepustili ze svých rukou a postupnými kroky začali vládu, regiony a organizace postupně ovládat, a tím i celý stát. Motivem byl, mimo jiné aspekty, také jejich strach, jednak, aby nebyli odstaveni od moci jako komunisté v Itálii a ve Francii, jednak z reakce Sovětů. Bohužel, ostatní československé politické strany (i hlavně jejich vedoucí představitelé) nebyly schopny smysluplné a opravdu efektivní a účelné reakce. Jediné, k čemu se jejich přední politici nakonec přece jen odhodlali, byla 20. února naprosto nedomyšlená demise 12 ministrů, spočívající v naprostém nepochopení vážnosti situace, čímž pozici komunistů jenom usnadnili.

Kapitola čtvrtá: **„Vítězný únor – vítězný první máj – vítězné volby – teď jeden vítězný řetězec“** (s. 95-121) obsahuje podkapitoly: 4.1. Příprava ke střetu (s. 96-99), 4.1.1. Boj o většinu národa (s. 99-100), 4.1.2. Spory na periferii (s. 100-102), 4.2. Přebrot (s. 102-103), 4.2.1. Manifestace jako revoluční prostředek (s. 104-107), 4.2.2. Konec nadějí (s. 107-108), 4.3. Akční výbory národní fronty (s. 108-112), 4.4. Volby a konečné rozhodnutí (s. 112), 4.4.1. Jednotná kandidátka (s. 113-114), 4.4.2. Předvolební agitace (s. 114-117), 4.4.3. Výsledky voleb (s. 117-121). Autor to jasně a pregnančně vyjádřil: „*Zdánlivě se po únoru 1948 a po následujících volbách dařilo dobře. Průmysl se rozvíjel, mzdy rostly. Nikdo se nebouřil proti politickým procesům ani zavírání obyčejných lidí na příkaz národních*

výborů. „Dokud se mě nic neděje, co bych se staral.“ Velká nespokojenost nastala až po měnové reformě v roce 1953, ale režim ji dokázal potlačit a teď se ještě s větším úsilím mohl tzv. pustit po cestě k socialismu. V 60. letech se dovolil sejít do postranní cesty, ale byl opět usměrněn Moskvou zpět a demagogie se rozběhla nanovo. Ještě dalších 20 let, celkem 40, trvalo, než jsme byli schopni se vrátit v politickém vývoji do období po druhé světové válce, ale spíše až před léta 1918-1938. Dnes se pokoušíme obnovit něco, o čem ani nevíme, jak přesně vypadalo, a kolébáme se někdy mezi realitou (která se nám někdy zdá krutá) svobodného světa, demagogií, populismem a návratem do starých časů před rok 1989.“ (s. 124).

Následuje **Závěr** (s. 122-125), který je stručnou rekapitulací výsledků DP, včetně možností dalšího výzkumu tohoto období československých dějin. Předložená diplomová práce si kladla za cíl pomocí synchronního přístupu sledovat vývoj v Československé republice a události byly popsány přímou metodou. Při popisu činnosti jednotlivých politických stran, zejména vzhledem k té okolnosti, že ne vždy bylo možné dohledat potřebné prameny potřebné pro danou oblast, ke které se jeho výzkum vztahoval, byly nakonec některé údaje induktivní a deduktivní metodou odvozeny a pro jejich předvolební kampaně v roce 1946 byla využita komparativní metoda. Výsledků, dosažených politickými stranami během květnových voleb 1946 a 1948, autor následně analyticky zpracoval. V práci byly vhodným způsobem použity i vzpomínky pamětníků, které autor pečlivě zpracoval metodou orální historie. Následuje: **Seznam pramenů a literatury** (s. 126-138), **Seznam zkratek** (s. 131-140), **Seznam příloh** (s. 141-144).

Diplomant Jiří Bílek se ve své práci dokázal celkem úspěšně vypořádat s náročností tématu a zejména s torzovitostí a neúplností či nedostupností některých archivních materiálů. Jeho práce je proto jak volbou tématu, tak i jeho vědeckou závažností, teoretickým, metodologickým a heuristickým uchopení tematiky, schopností autora potřebně a zdařile interpretovat zjištěné poznatky, a to jak v rámci zkoumaného regionu, tak i v širším výkladovém kontextu, přínosná a to i pro značné množství důležitých, bohužel často zcela neprávem opomíjených informací a z nich následně vyplývajících vazeb, vztahů a souvislostí. Předložená práce je též svědectvím o opravdovém a poctivém autorově zaujetí tématem, což plně prokázal i při četných a pravidelných konzultacích. Osobně za velice cenné považuji i to, že usiloval o jasné, stručné a přitom přehledné vyjádření získaných poznatků, což se mu většinou zdařilo, i když některé formulace a vyjádření působí poněkud komplikovaně. Na prameny uložené v SOA Třeboň a v SOkA Písek navazuje i patřičně obsáhlá literatura. Také v seznamu pramenů a literatury neshledávám žádných podstatných nedostatků či chyb.

Autorův text i výklad je přehledný, přináší nám informace nezbytné pro logické a kontinuální pochopení textu práce. Nedílnou součástí práce je seznam příloh a další textové přílohy (6 tabulek, z nichž tři jsou umístěné přímo v textu práce, čímž čtenářům odpadá někdy složité listování) a také obrazové přílohy v počtu 22, uvedené na konci celé práce, ji velmi vhodně doplňují a jsou její nedílnou a potřebnou součástí. Konstatuji proto, že autor zásady historikova řemesla úspěšně zvládl, včetně náležitě provedeného poznámkového aparátu. Také formální stránka je bez podstatných vad na kráse, bohužel se při závěrečném tisku nevyvaroval některých již dříve opravených překlepů a chyb. Jelikož ale jde o odborně kvalitní práci s malým množstvím jazykových a redakčních prohřešků, může být ještě klasifikována stupněm výborně. Proto doporučuji předloženou DP poslat jako soutěžní práci do 12. ročníku soutěže o „Cenu Edvarda Beneše“ v Sezimově Ústí v oboru historie 20. století. Dávám také na autorovo zvážení, zda by svou práci, pochopitelně po ještě dalším jejím dopracování, nechtěl přihlásit ke SRZ.

Diplomovou práci pana Jiřího Bílka proto zcela jednoznačně **doporučuji k obhajobě a hodnotím stupněm výborně.**

PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

České Budějovice 8. května 2010